

Prilog poznavanju topografije Sotina (Cornacum) u rimsko doba

Ložnjak Dizdar, Daria; Dizdar, Marko

Source / Izvornik: **Annales Instituti Archaeologici, 2020, XVI, 31 - 38**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:291:325072>

Rights / Prava: [Attribution 3.0 Unported](#)/[Imenovanje 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

INSTITUT ZA
ARHEOLOGIJU

Repository / Repozitorij:

[RIARH - Repository of the Institute of archaeology](#)

Annales

Instituti

Archaeologici

XVI - 2020

Godišnjak

*Instituta za
arheologiju*

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Editor's office address

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
<http://www.iarh.hr>

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Marko Dizdar

Uredništvo/Editorial board

Katarina Botić, Hrvoje Kalafatić, Ana Konestra, Siniša Krznar, Andreja Kudelić, Bartul Šiljeg, Asja Tonc, Marina Ugarković, Mario Gavranović (Austrija), Boštjan Laharnar, Alenka Tomaž (Slovenija), Vesna Bikić, Perica Špehar (Srbija), Miklós Takács (Mađarska)

Izdavački savjet/Editorial committee

Jura Belaj, Marko Dizdar, Saša Kovačević, Goranka Lipovac Vrkljan, Daria Ložnjak Dizdar, Branka Migotti, Ivana Ožanić Roguljić, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Tatjana Tkalčec, Željko Tomičić, Ante Uglešić, Snježana Vrdoljak

Lektura/Language editor

Ivana Majer i Marko Dizdar (hrvatski jezik/Croatian)

Prijevod na engleski/English translation

Marko Maras, Kristina Deskar i autori / Marko Maras, Kristina Deskar and authors

Korektura/Proofreaders

Katarina Botić

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

©Institute of archaeology, Zagreb 2020.

Annales Instituti Archaeologici uključeni su u indeks/
Annales Instituti Archaeologici are included in the index:
Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index
SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons Attribution By 4.0 međunarodnom licencom /
This work is licenced under a Creative Commons Attribution By 4.0 International Licence

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

- 8** **Andrea Rimpf**
 Anita Rapan Papeša
 Marko Dizdar
- Rezultati zaštitnih istraživanja kasnoavarodobnoga groblja Šarengrad – Klopare 2019. godine
- 18** **Marko Dizdar**
- Rezultati istraživanja u Lovasu (zapadni Srijem) 2019. godine – Kasnohalštatsko i ranolatensko groblje
- 31** **Daria Ložnjak Dizdar**
 Marko Dizdar
- Prilog poznavanju topografije Sotina (*Cornacum*) u rimsko doba
- 39** **Boris Kratofil**
 Marko Dizdar
 Hrvoje Vulić
- Zaštitno arheološko istraživanje rimskodobnoga tumula 1 u Starim Jankovcima 2017.–2019. godine
- 54** **Katarina Botić**
- Kasnoneolitičko naselje Bršadin – Pašnjak pod selom, krono-stratigrafski prikaz tri sezone arheoloških istraživanja
- 71** **Ivana Ožanić Roguljić**
 Bartul Šiljeg
 Hrvoje Kalafatić
- Prilog poznavanju topografije teritorija kolonije Elije Murse unutar dnevne zone kretanja (*cotidianus excursus*)
- 78** **Dženi Los**
- Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja lokaliteta AN 6 Hermanov vinograd 1 na trasi južne obilaznice grada Osijeka
- 90** **Dženi Los**
- Rezultati arheološkoga istraživanja lokaliteta AN 2 Beli Manastir – Popova Zemlja
- 103** **Saša Kovačević**
- Nova Bukovica – Sjenjak 2019. godine

CONTENTS

Archaeological Excavations

- 8** **Andrea Rimpf**
 Anita Rapan Papeša
 Marko Dizdar
- The results of the rescue excavations of the Late Avar Age cemetery of Šarengrad – Klopare in 2019*
- 18** **Marko Dizdar**
- Research results in Lovas (Western Sirmia) in 2019 – The Late Hallstatt and the Early La Tène cemetery*
- 31** **Daria Ložnjak Dizdar**
 Marko Dizdar
- A contribution to the understanding of the topography of Sotin (Cornacum) in Roman period*
- 39** **Boris Kratofil**
 Marko Dizdar
 Hrvoje Vulić
- Rescue archaeological excavations of the Roman age tumulus 1 in Stari Jankovci in 2017–2019*
- 54** **Katarina Botić**
- Late Neolithic settlement Bršadin – Pašnjak pod selom, chronostratigraphic sequence of three seasons of archaeological research*
- 71** **Ivana Ožanić Roguljić**
 Bartul Šiljeg
 Hrvoje Kalafatić
- Contribution to the topography of the territory of the colony Aelia Mursa within the daily movement zone (cotidianus excursus)*
- 78** **Dženi Los**
- Results of the rescue archaeological excavations of the site AN 6 Hermanov Vinograd 1 on the southern bypass route of the city of Osijek*
- 90** **Dženi Los**
- Results of the archaeological excavations of the site AN 2 Beli Manastir – Popova Zemlja*
- 103** **Saša Kovačević**
- Nova Bukovica – Sjenjak in 2019*

108 Marko Dizdar

Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2019. godini

108 Marko Dizdar

Research results of the La Tène culture cemetery at Zvonimirovo – Veliko polje in 2019

**114 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar
Mario Gavranović
Marija Mihaljević**

Dolina na Savi – istraživanje naselja 2019. godine i osvrt na korištenje krajolika uz Savu u kasnome brončanom dobu

**114 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar
Mario Gavranović
Marija Mihaljević**

Dolina na Savi – Excavations of the settlement in 2019 and an overview of the use of landscape along the River Sava in the Late Bronze Age

122 Juraj Belaj

O arheološkim istraživanjima ivanovačke kapele na lokalitetu Pakrac – Stari grad 2019. godine

122 Juraj Belaj

On the archaeological excavations of the chapel of the Knights Hospitaller at the site of Pakrac – Stari Grad in 2019

**135 Branko Mušič
Barbara Horn
Filip Matijević
Ivan Valent
Tajana Sekelj Ivančan**

Geofizička istraživanja arheoloških nalazišta s pretpostavljenom željezarskom djelatnošću na primjeru lokaliteta Bakovčice, Nadbarice i Ždala

**135 Branko Mušič
Barbara Horn
Filip Matijević
Ivan Valent
Tajana Sekelj Ivančan**

Geophysical research of archaeological sites with presumed iron-working activity on the example of the sites of Bakovčice, Nadbarice, and Ždala

143 Tena Karavidović

Močvarna željezna ruda – eksperimentalno testiranje utjecaja prženja rude na postupak taljenja i krajnji proizvod

143 Tena Karavidović

Bog iron ore – experimental testing of the impact of ore roasting on the melting process and the end product

153 Saša Kovačević

Zaštitna arheološka istraživanja tumula 1 – Gomile u Jalžabetu u 2019. godine

153 Saša Kovačević

Rescue archaeological excavations of tumulus 1 – Gomila in Jalžabet in 2019

159 Saša Kovačević

IRON-AGE-DANUBE INTERREG DTP 2019. u Jalžabetu: Od istraživanja i očuvanja do prezentacije i održive uporabe arheoloških spomenika, lokaliteta i krajolika

159 Saša Kovačević

IRON-AGE-DANUBE INTERREG DTP 2019 in Jalžabet: From research and preservation to the presentation and sustainable use of archaeological monuments, sites, and landscapes

**163 Luka Štefan
Sebastijan Stingl
Tomislav Čanković
Jelena Maslač
Sanja Sekulić
Maja Mrvelj**

Topografija i reambulacija Žumberačkoga gorja

**163 Luka Štefan
Sebastijan Stingl
Tomislav Čanković
Jelena Maslač
Sanja Sekulić
Maja Mrvelj**

Topography and revision of the Žumberak range

<p>180 Andreja Kudelić
Nikolina Bencetić
Snježana Vrdoljak</p>	<p>180 Andreja Kudelić
Nikolina Bencetić
Snježana Vrdoljak</p>
Kasno brončano i rano željezno doba na gradini Crkvišće – Bukovlje	<i>Late Bronze and Early Iron Age at the hillfort of Crkvišće – Bukovlje</i>
<p>201 Gaetano Benčić
Ana Konestra
Enrico Cirelli</p>	<p>201 Gaetano Benčić
Ana Konestra
Enrico Cirelli</p>
Stari Tar/Tarovec (St. Blek, Tar) – pokušaj tipološke i funkcionalne interpretacije sakralnoga sklopa unutar srednjovjekovnoga naselja	<i>Stari Tar/Tarovec (St. Blek, Tar) – attempt at a typological and functional interpretation of the sacral complex within the medieval settlement</i>
<p>219 +Tihomir Percan
James C. M. Ahern
Darko Komšo
Siniša Radović
Mario Novak
Katarina Gerometta
Lia Vidas
Ivor Janković</p>	<p>219 +Tihomir Percan
James C. M. Ahern
Darko Komšo
Siniša Radović
Mario Novak
Katarina Gerometta
Lia Vidas
Ivor Janković</p>
Istraživanja u Ljubićevoj pećini kraj Marčane u sezoni 2020.	<i>Excavations in Ljubićeva Pećina near Marčana in the 2020 season</i>
<p>229 Ana Konestra
Fabian Welc
Paula Androić Gračanin
Kamil Rabięga
Bartosz Nowacki
Agnese Kukela</p>	<p>229 Ana Konestra
Fabian Welc
Paula Androić Gračanin
Kamil Rabięga
Bartosz Nowacki
Agnese Kukela</p>
Tipologija i organizacija otočnih naselja Raba kroz dijakronijski pristup – Prvi podaci multidisciplinarnih istraživanja	<i>Rab island settlement typology and organisation through a diachronic approach – First data from a multidisciplinary research</i>
<p>245 Lujana Paraman
Marina Ugarković
Martin Steskal</p>	<p>245 Lujana Paraman
Marina Ugarković
Martin Steskal</p>
Terenski pregled i dokumentiranje gradinskih nalazišta na širem trogirskom području u 2019. godini kao uvod u sustavno istraživanje Hiličkoga poluotoka	<i>Field survey and documenting of hillfort sites in the wider Trogir area in 2019 as an introduction to a systematic research of the Hyllean peninsula</i>
<p>269 Maja Zeman
Ana Marinković
Ivana Ožanić Roguljić
Marina Šiša Vivek
Suzana Damiani</p>	<p>269 Maja Zeman
Ana Marinković
Ivana Ožanić Roguljić
Marina Šiša Vivek
Suzana Damiani</p>
Preliminarna analiza rezultata aktivnosti istraživačko-edukacijskoga projekta Otkrivanje starih dubrovačkih katedrala (2018.–2020.)	<i>Preliminary analysis of activity results for the research and educational project Discovering the Old Dubrovnik Cathedrals (2018–2020)</i>

Kratki izvještaji o istraživanjima

283-301

Short field reports

283-301

**Ostala znanstvena djelatnost
Instituta za arheologiju**

302-314

**Additional scientific activity of the
Institute**

302-314

Arheološka istraživanja

Archaeological Excavations

1. Šaregrad – Klopare	13. Ždala – Telek
2. Lovas – Ulica A. Starčevića	14. Virje – Sušine i Volarski breg
3. Sotin	15. Bakovčice – Velike livade 1 i Nadbarice 1
4. Stari Jankovci – Jankovačka Dubrava	16. Hlebine – Velike Hlebine i Dedanovice
5. Bršadin – Pašnjak pod selom	17. Jalžabet – Gomila
6. Osijek	18. Žumberačko gorje
7. Osijek – Hermanov vinograd	19. Bukovlje – Crkvišće
8. Beli Manastir – Popova zemlja	20. Tar – Stancija Blek
9. Nova Bukovica – Sjenjak	21. Marčana – Ljubićeva pećina
10. Zvonimirovo – Veliko polje	22. Rab – Lopar
11. Dolina – Babine Grede	23. Trogir
12. Pakrac – Stari grad	24. Dubrovnik

Prilog poznavanju topografije Sotina (*Cornacum*) u rimsko doba

A contribution to the understanding of the topography of Sotin (*Cornacum*) in Roman period

DARIA LOŽNJAK DIZDAR
MARKO DIZDAR
Institut za arheologiju
Ljudevita Gaja 32
HR-10000 Zagreb
dldizdar@iarh.hr
mdizdar@iarh.hr

Primljeno/Received: 21. 05. 2020.
Prihvaćeno/Accepted: 12. 06. 2020.

Sotin je mjesto na visokoj lesnoj zaravni uz Dunav i prva rimska vojna utvrda nizvodno od Teutoburgiuma (Dalj) na dunavskome limesu. Tragovi rimskoga Sotina poznati su još od 19. st. kada su prvi nalazi počeli pristizati u muzeje, prije svega u Arheološki muzej u Zagrebu, tada Narodni muzej. Desetljećima su prikupljani brojni nalazi pri zemljanim radovima i terenskim pregledima. Zaštitna istraživanja, najčešće pri infrastrukturnim radovima, obavljali su djelatnici Gradskoga muzej Vukovar, a u razdoblju od 2008. do 2018. Institut za arheologiju provodio je ciljana istraživanja na području Sotina s ciljem lociranja groblja iz bronzanoga i željeznoga doba. Tijekom višegodišnjih istraživanja na sedam različitih položaja otkriveni su, između ostaloga, i tragovi antičkoga Sotina te su preliminarne topografske spoznaje o Sotinu u rimsko doba predstavljene u ovome radu.

Ključne riječi: Podunavlje, limes, rimsko doba, vojna utvrda, civilno naselje, nekropole, privremeni vojni logor, prometnice

Sotin is a site on a high loess plateau along the Danube and the first Roman military fort downstream from Teutoburgium (Dalj) on the Danube limes. Traces of Roman Sotin have been known since the 19th century, when the first finds began to arrive in museums, primarily in the Archaeological Museum in Zagreb, then the National Museum. Numerous finds from excavations and field surveys were collected over the decades. Rescue excavations, usually during infrastructure works, were performed by the employees of Vukovar Municipal Museum. From 2008 to 2018, the Institute of Archaeology undertook targeted excavations in the area of Sotin to locate a Bronze and Iron Age cemetery. Over a period of several years, excavations on seven different locations uncovered the traces of ancient Sotin and other finds. This paper presents the preliminary topographic findings on Sotin in Roman times.

Key words: Danube region, limes, Roman period, military fortification, civilian settlement, cemeteries, temporary military camp, roads

UVOD

Na visokoj lesnoj zaravni koja se počinje uzdizati od utoka Vuke u Dunav u Vukovaru i pruža se uz Dunav prema istoku, smjestio se Sotin 6 km istočno do Vukovara. Taj krajolik označava desnu dunavsku obalu i karakterističan je po visokoj i strmoj obali prema rijeci, blago valovitome krajoliku koji je ispresijecan strmim udolinama – surducima položenima u smjeru sjever – jug te posljednjim sjevernim obroncima Fruške gore na jugu koji završavaju u lesnoj zaravni (Bognar 1994: 41–42). Surduci su prirodna komunikacija s visoke strme zaravni prema rijeci ili potocima koji teku u brojnim surducima i ulijevaju se u Dunav.

Lesna zaravan poznata je po vrlo plodnoj zemlji – crnici, a blizina i obilje vode čine ovaj prostor vrlo privlačan za naseljavanje i poljoprivredu. Sastav i visina lesne zaravni utjecali su da je ovaj suhlji, prirodno plodan i ekološki povoljan prostor bio ranije i duže naseljen (Roglić 1975: 22). Tragovi naseljenosti na ovome prostoru mogu se pratiti od neolitika (Ložnjak Dizdar et al. 2004; Botić 2018) te se naselja iz svih vremenskih razdoblja nalaze na rubovima lesne zaravni, vrlo često uz surduk koji je bio prirodna i najkraća komunikacija prema rijeci.

Institut za arheologiju provodio je terenske preglede i arheološka istraživanja na području Sotina u razdoblju od 2008. do 2018. godine. Višegodišnja ciljana istraži-

vanja poduzeta su u cilju lociranja brončano- i željezno-dobnih naselja i groblja (Ložnjak Dizdar 2010a; Ložnjak Dizdar, Rajić Šikanjić 2016a; Ložnjak Dizdar 2019a). Tisućljetna naseljenost ovoga prostora utjecala je da su ovim dugotrajnim istraživanjima locirani i tragovi naseljenosti i iz drugih vremenskih razdoblja: bakrenoga doba, rimskoga doba, srednjovjekovnoga i novovjekovnoga razdoblja, o čemu se preliminarno izvještavalo u godišnjim objavama u Analima Instituta za arheologiju (Ložnjak Dizdar et al. 2009a; 2010b; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015a; 2016b; 2017; 2018; 2019b) i Hrvatskome arheološkom godišnjaku (Ložnjak Dizdar 2009b; Ložnjak Dizdar 2015b). Ovom prilikom sumarno će se prikazati preliminarni rezultati arheoloških istraživanja o topografiji sotinskoga prostora u rimskome dobu.

Sotin je u rimskome dobu bio vojna utvrda (*ca-stellum*) na dunavskome limesu pod imenom *Cornacum*. Pretpostavlja se kako je ime dobio po zajednici Kornakata koja je ovaj prostor naseljavala u mlađem željeznom dobu. *Cornacum* je označen na Tabuli Peutingeriani (VI, 2) gdje se navodi kako je udaljen 16 rimskih milja (?) od logora *Teutoburgium* u današnjem Dalju i 13 rimskih milja od logora *Cuccium* u današnjem Iloku. Tu su bile smještene pomoćne vojne jedinice – pješadijske i konjaničke: *cohors I Montanorum*, *cohors II Aurelia Dardanorum Antoniniana*, *equites Dalmatae* (Sanader 2003: 141–142; 2009: 108). Detaljnu raspravu o rimskim vojnim postrojbama koje su bile stacionirane u logoru u Sotinu, koji je nastao najkasnije u flavijevsko vrijeme, predstavio je I. Radman-Livaja. Prva poznata postrojba bila je *ala I civium Romanorum*, nakon koje se može pretpostaviti smještaj *cohors I Montanorum* koja je u *Cornacumu* vjerojatno bila od oko 106. do oko 180. godine. Potom vjerojatno dolazi jedinica osnovana za vladavine Marka Aurelija, prethodno stacionirana u Poetoviju, *cohors II Aurelia Dacorum milliaria equitata pia fidelis*. Isto tako, pretpostavlja se i kraći boravak *cohors I Lusitanorum* krajem 2. ili tijekom 3. st. (Radman-Livaja 2012: 176–177, Tab. 1), pri čemu je u Iloku nedavno pronađen nadgrobni spomenik na kojem se navodi spomenuta postrojba (Rendić-Miočević 2009; Radman-Livaja 2012: 178). *Notitia Dignitatum* ukazuje da su posadu u 4. st. sačinjavali *equites Dalmatae*, *cuneus equitum scutariorum* i *equites promoti* (Radman-Livaja 2012: 176–177).¹ Inače, da je Druga Aurelijeva kohorta Dačana bila u službi u Kornakumu svjedoče nalazi mnogobrojnih opeka i krovnih crijevova s pečatom C II AVR D ANT (Ilkić 2010: 13). U dvorištu stare osnovne škole u Sotinu pronađen je i žrtvenik posvećen Liberu od Gaja Antonija Sabina, konzularnoga beneficijara, što potvrđuje njihovo postojanje u Sotinu gdje se od glavne limeske ceste (*via ripensis*) odvajala cesta prema Cibalama (Vinkovci) (Hutinec 2010b: 30–31).

Dakle, prema dosadašnjim spoznajama, rimska vojna utvrda nalazila se na Popinome brdu gdje se danas nalazi župna crkva i župni dvor. Terenskim pregledima M. Ilkić utvrdio je kako se rani rimski *Cornacum* pružao od Popinoga brda do položaja Ilkićevoga vinograda na Srednjem polju, što je bilo približno isto područje na kojem se nalazilo naselje Kornakata u mlađem željeznom dobu. Zapadna granica rimskoga naselja, prema površinskim nalazima, dosegala je do današnjih Jaroša zapadno od mjesta (Ilkić 2010: 12, karta na str. 13).

POVIJEST ISTRAŽIVANJA

Podaci o rimskome *Cornacumu* bili su poznati iz površinskih nalaza, epigrafičkih spomenika i dokumentiranih rimskih grobova tijekom zaštitnih arheoloških istraživanja.

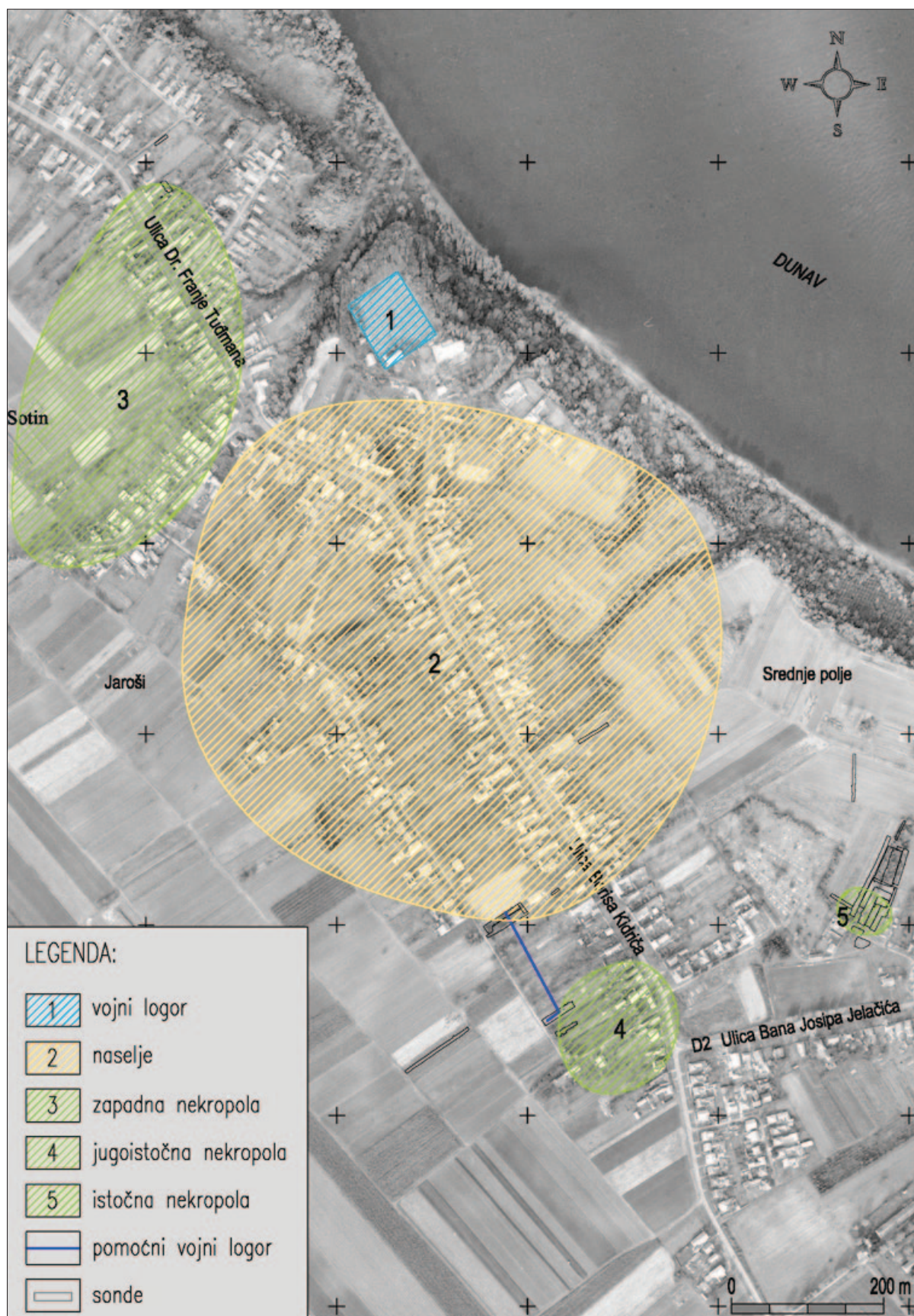
Arheološki nalazi iz rimskoga doba Sotina čuvaju se u nekoliko muzeja – Arheološkome muzeju u Zagrebu (Brunšmid 1901: 139–145; Hoffiller 1911), Gradskome muzeju Vukovar (Hutinec 2010a) i privatnim zbirkama (Ilkić 2010: 11). Mato Ilkić, rođeni Sotinčanin i najbolji poznavatelj rimskoga *Cornacuma*, ocrtao je rimsko doba kroz brojne sitne nalaze, numizmatiku i epigrafiju (Ilkić 2003; 2005; 2006; 2007; 2008; 2009a; 2009b; Ilkić, Lelković 2011; Ilkić 2013; Hutinec 2010b).

Spominju se i grobovi u ulici Matice Hrvatske koji su locirani još 1891. godine, dok su nalazi pohranjeni u Arheološkome muzeju u Zagrebu (Brunšmid 1901: 144). Taj je položaj potvrđen prilikom zaštitnih istraživanja u istoj ulici 1967. godine kada je A. Dorn istražio četiri zidana groba iz 3. i 4. st., dok je još jedan, već opustošeni zidani grob, na istome položaju dokumentirala M. Hutinec 2000. godine (Hutinec 2010a: 8, 10; 2010b: 30).

Sotin je bio predmetom terenskih pregleda koji su se šezdesetih i sedamdesetih godina 20. st. provodili u okviru programa istraživanja limesa (Dorn 1973). Tom prilikom zabilježeno je nekoliko položaja, poput nalazišta Trojstvo ili Reissovo salaš koji pripada početku katastarske općine Sotin i nalazi se zapadno od Sotina. Na nalazištu su prilikom terenskoga pregleda otkriveni nalazi koju mogu upućivati na neku veću građevinu, utvrdu ili villu rusticu koja se može datirati u vrijeme 3.–4. st. (Dorn 1973: 24). Tom prilikom pregledan je strm i teško dostupan položaj Gradac koji je od sela odvojen strmim surducima, gdje su zabilježeni temelji utvrde široki 2 m, zidani opekama i jakom žbukom. Ova utvrda je prema A. Dornu štitila pristup vojnome logoru koji se nalazi istočnije na Popinome brdu (Dorn 1973: 24). Uzvišenje Gradac bilo je predmetom terenskoga pregleda u sklopu dunavskoga limesa nekoliko puta (Bulat 1969: 44). Spominju se i grobovi locirani prilikom zaštitnih istraživanja u ulici I. L. Ribara (danas Matice Hrvatske) br. 18 gdje se radi o pronađenoj četiri zidana groba. Spominju se i ostatak širokoga jarka vidljiv sjeverozapadno od ulice Matice Hrvatske i jugozapadno od središta mjesta. Detaljno je opisan i ostatak rimskoga zida u Školskoj ulici prije nego ga je prekrilo asfalt. Bio je načinjen od krupnijega kamena i dobro vezan žbukom (Dorn 1973: 25). D. Pinterović napominje nekoliko faza u razvoju limesa: prva faza u doba Domicianova kada se gradilo od drveta i zemlje; druga faza kada se gradi najviše od opeke i kamena. U vrijeme Severa limes se obnavlja – popravljaju se utvrde i ceste te dižu mostovi kako je zabilježeno u natpisima; četvrta faza pripada vremenu Konstantina i njegove dinastije kada se izgrađuje sustav utvrda u kojima *milites limitanei* brane granicu uz koju su vezani nasljednom vojnom službom (Pinterović 1969: 64).

Pregled hrvatskoga dijela dunavskoga limesa predstavila je M. Sanader u publikaciji *The Roman Army in Pannonia. An Archaeological Guide of the Ripa Pannonica*, 2003. godine gdje su opisani osnovni podaci o utvrđi *Cornacum*, navodi u antičkim izvorima te vojne postrojbe koje su bile smještene u Sotinu kao i vrijeme upotrebe vojne utvrde za potrebe rimske vojske (Sanader 2003: 141–142). Djelatnošću Arheološkoga muzeja Osijek i

¹ Za podatke o rimskim vojnim postrojbama koje su boravile u *Cornacumu* zahvaljujemo dr. sc. Ivanu Radmanu-Livaji.

Sl. 1 Karta istraženih sondi i topografije rimskoga Cornacuma (za Institut za arheologiju: Arheoplan d.o.o.)

Fig. 1 Map of the excavated trenches and topography of the Roman Cornacum (Arheoplan Ltd. for the Institute of Archaeology)

Muzeja Slavonije ponovno se pristupilo sustavnom proučavanju hrvatskoga dijela dunavskoga limesa od strane I. Vukmanića, pri čemu su sakupljeni podaci u bazu podata-

ka u koju je uključen i Sotin (limescroatia.eu/sotin/). Sotin je uvršten i u bazu podataka *Antički arheološki lokaliteti Republike Hrvatske* (baza.iarh.hr/public/locality/detail/2268).

REZULTATI ISTRAŽIVANJA INSTITUTA ZA ARHEOLOGIJU

Institut za arheologiju provodio je ciljana arheološka istraživanja na prostoru Sotina (Dizdar 2010) na sedam položaja u 15 kampanja koje su financirane kroz nekoliko projekata. U razdoblju od 2008. do 2014. godine istraživanja su financirana od strane znanstvenoga projekta *Razvoj i mobilnost protopovijesnih zajednica na tlu kontinentalne Hrvatske* koji je podupiralo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta; u kampanjama 2012., 2015.–2018. dio financijskih sredstava osiguralo je Ministarstvo kulture RH u sklopu programa javnih potreba u kulturi;² u razdoblju od 2014.–2016. istraživanja su financirana uspostavnim istraživačkim projektom Hrvatske zaklade za znanost *Pogrebni običaji i društvo kasnog brončanog doba na jugu Karpatске kotline*; 2017. istraživanja su se provodila u okviru istraživačkoga projekta Hrvatske zaklade za znanost *Željeznodobni ženski identiteti na jugu Karpatске kotline*. Ciljana istraživanja provedena su na sedam položaja – Trojstvo, Jarkovac, Fancage, Srednje polje – Vašarište, Jaroši, Plandište i Zmajevac u Sotinu sa svrhom lociranja prapovijesnih groblja iz razdoblja kasnoga brončanog i željeznoga doba, zatim istraživanja njihovog opsega te horizontalne stratigrafije. Ukupno je istražena površina od 8.725,17 m² u 41 sondi (sl. 1). Tijekom višegodišnjih istraživanja na različitim položajima otkriveni su i tragovi naseljenosti iz mlađega kamenog doba, zatim bakrenoga, brončanoga i željeznoga doba, rimskoga razdoblja, ranoga i kasnoga srednjeg vijeka te novoga vijeka. Istraženo je 165 grobova, od toga 120 grobova daljske grupe iz kasnoga brončanog i starijega željeznoga doba koji pokazuju kako se groblje rasprostire na velikoj površini južno od naselja na Srednjem polju te su istraženi grobovi zabilježeni na zračnoj udaljenosti koja iznosi više od 400 metara. Tijekom istraživanja dokumentirano je i 40 paljevinskih kao i kosturnih grobova iz rimskoga doba. Iz ostalih razdoblja potječu kanali, jame, peći i drugi ukopani objekti. U ovome radu preliminarno će se predstaviti doprinos topografiji rimskoga Sotina (*Cornacum*).

Doprinos istraživanja Instituta za arheologiju predstavlja ubiciranje areala civilnoga naselja, zatim otkriće istočne i jugoistočne nekropole *Cornacuma* te pronalazak groba koji je vjerojatno povezan sa zapadnim grobljem *Cornacuma*. Prilikom istraživanja Instituta za arheologiju otkriveni su i tragovi prometnice koja je vjerojatno vodila iz *Cornacuma* u *Cuccium* kao i obrambeni rov (*fossa*) priremenoga vojnoga logora (sl. 1).

Civilno naselje rasprostiralo se, prema površinskim nalazima, na prostoru južno i istočno od vojne utvrde *Cornacum*. Arheološkim istraživanjima 2009. i 2010. godine na položaju Jaroši utvrđen je periferni zapadni rub civilnoga naselja u sondama 7, 8 i 9 gdje su istražene veće jame i kanali. Veće jame služile su za zalihe prema nalazu pithosa u jednoj jami spremnici (sl. 2). Ukopi kanala iz rimskoga vremena stratigrafski su mlađi od jama.

Na prostoru sonde 4, jugoistočno od ovoga položaja, zabilježen je najmlađi rimski objekt u dokumentiranome temelju nekoga većeg objekta orijentacije sjeveroistok – jugozapad istraženih dimenzija 17 x 24,60 m koji se, prema nalazima, može datirati u 4. st. Tu su zabilježene i dvije manje jame iz rimskoga vremena. S obzirom da je na istome položaju dokumentirano groblje iz 2. i prve polovice 3. st., veliki objekat i jame povezane su s naseobinskom aktivnošću u mlađem razdoblju rimske vlasti na perifernome dijelu *Cornacuma*.

U sondi 14, istraživanoj 2012. godine na položaju

Vupik, otkriven je sloj iz rimskoga vremena, zatim ukopi kanala koji imaju orijentaciju jugoistok – sjeverozapad te jame od kojih se najmlađe mogu datirati u 3. st. Pretpostavljeno je kako je sondom 14 veličine 200 m² istražen dio istočne periferije civilnoga naselja i pri tom su zabilježena njegova dva horizonta.

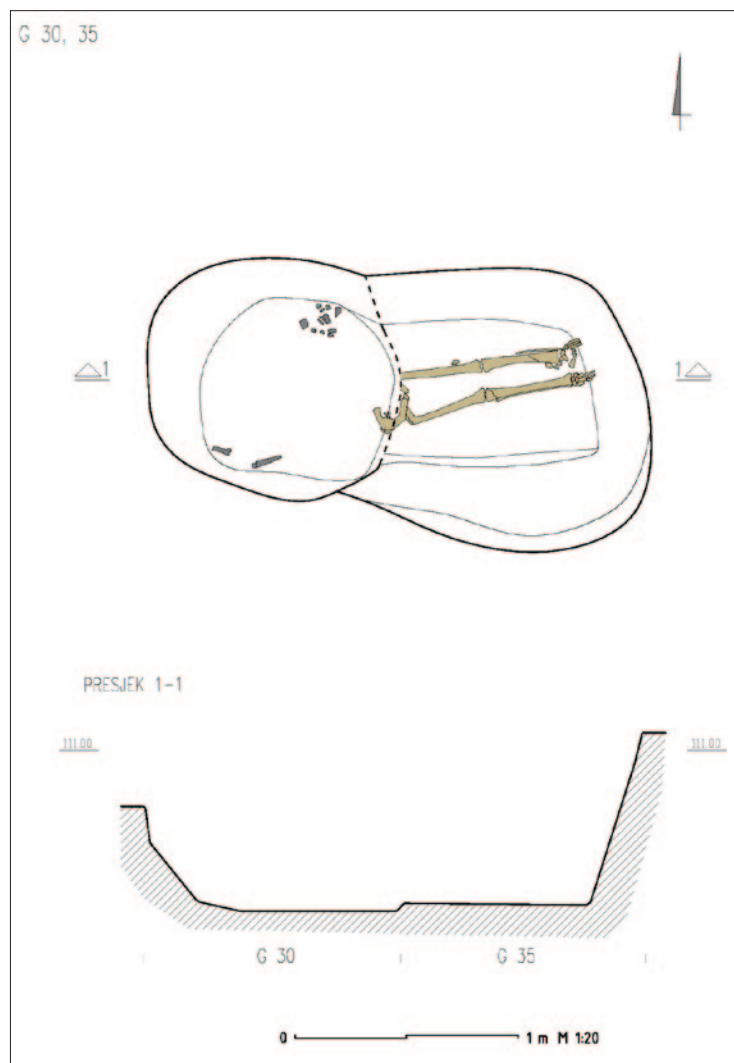
Zapadna nekropola rimskoga *Cornacuma* arheološki je ubicirana iskopavanjima prof. A. Dorna 1967. godine na području današnje ulice Matice Hrvatske. Na obližnjem položaju 2000. godine dokumentirani su ostaci još jednoga zidanog groba (Hutinec 2010a: 10) Istraživanjima 2016. u ulici dr. Franje Tuđmana na položaju Fancage u zapadnome dijelu današnjega Sotina otkriven je jedan grob tipa *bustum* koji bi mogao ukazivati na sjevernu granicu zapadnoga groblja koje se nalazilo zapadno od surduka koji položaj Fancage dijeli od Popinoga brda gdje se nalazila vojna utvrda.

Jugoistočna nekropola *Cornacuma* nalazila se jugoistočno od jugoistočnog ruba ruba civilnoga naselja, vjerojatno uz prometnicu koja je vodila prema današnjem Tovarniku (*Ulmo*). Na položaju Jaroši u ulici Vladimira Nazora otkriveno je ukupno 29 paljevinskih i kosturnih grobova tijekom istraživanja sondi 4 i 5 2009. godine. Na ovome položaju stratigrafski su izdvojena tri horizonta pokopavanja iz 2. i prve polovice 3. st. po. Kr. Dokumentirane su tri vrste grobova: paljevinski grobovi u običnoj raci (npr. grobovi 9 i 11), paljevinski grobovi sa zapečenim stranama tipa *bustum* (npr. grobovi 12, 13 i 37) te kosturni grobovi u raci (npr. grobovi 30, 35, 36). Istraženi grobovi mogu se datirati u vrijeme 2. i 3. stoljeća prema priložima keramičkih posuda, svjetiljki i toaletnoga pribora. U sondi 5 otkriveni su stratigrafski odnosi među grobovima iz rimskoga vremena. Osobito je zanimljiv nalaz grobova 35 i 30 u sondi 5 gdje je paljevinski grob 35 presjekao kosturni grob 30 (sl. 3). Drugi primjer predstavlja paljevinski grob 40 koji je presjekao kosturni grob 39 i paljevinski grob 38. Kosturni grob 39 presjekao

Sl. 2 Jama SJ 348 s pithosom *in situ* (snimio: M. Dizdar)

Fig. 2 Pit SU 348 with a pithos *in situ* (photo by: M. Dizdar)

Sl. 3 Sotin – Jaroši, jugoistočna nekropola, preslojavanje rimskih paljevinskih i kosturnih grobova na primjeru grob 30 i 35 (za Institut za arheologiju: Arheoplan d. o. o.)

Fig. 3 Sotin – Jaroši, southeastern cemetery, the interference of layers of Roman cremation and inhumation graves on the example of graves 30 and 35 (Arheoplan Ltd. for the Institute of Archaeology)

Sl. 4 Sotin – Vašarište, istočna nekropola grob 143 (snimila: D. Ložnjak Dizdar)

Fig. 4 Sotin – Vašarište, eastern necropolis, grave 143 (photo by: D. Ložnjak Dizdar)

Sl. 5 Istočni profil obrambenoga rova privremenoga vojnog logora (snimio: M. Dizdar)

Fig. 5 The eastern profile of the defence ditch of the temporary military camp (photo by: M. Dizdar)

je paljevinski grob 42. Zabilježeni su slučajevi gdje su paljevinski grobovi mlađi od kosturnih grobova, što nije čest slučaj u istočnoj Slavoniji.

Istočna nekropola *Cornacuma*, odnosno jedna grupa grobova koja bi joj mogla pripadati, otkrivena je istraživanjima 2011. godine u sondi 12 na položaju Srednje polje – Vašarište u ulici Bana Josipa Jelačića u blizini nogometnoga igrališta, pri čemu je otkriveno 6 grobova. Tri su groba bila kosturna dječja, a tri tipa *bustum*. U istraživanjima 2016. godine u susjednoj sondi 21 otkriveno je još 10 grobova tipa *bustum*, od kojih su neki bili dublje ukopani (sl. 4) i odlično sačuvani. Grobovi su bili pokopani u redovima i prema nalazima svjetiljki s pečatima mogu se datirati u drugu polovicu 2. i početak 3. st. Taj dio istočne nekropole bio je smješten uz otkriveni kanal SJ 520 koji je zabilježen kroz sonde 12, 13, 19, 21, 23 i 26 na položaju Srednje polje – Vašarište. Kanal je širine 1,30 m i istražene dužine 44 m te možda predstavlja ostatak strukture rimske prometnice koja je mogla voditi prema Cucciumu.

U istraživanjima 2009. i 2010. godine u sondama 4, 7 i 9 otkrivene su obrambeni rovovi (*fossa*) privremenoga vojnog logora na položaju Jaroši. Otkriven je dvostruki obrambeni rov karakterističnoga V-presjeka koji je širine 3,30 m i dubine 1,20 m, dok dužina između sjeveroistočnoga ugla i istražene najzapadnije točke sjeverne strane logora iznosi 150 m. Rov je istražen u sondama 7 i 9 u svome sjevernom dijelu te sondom 4 u svome istočnom dijelu. Od sitnih nalaza u zapuni fosse pronađeni su brončana udica, željezna ostruga i neukrašena zakovica od bakrene slitine koja je mogla služiti kao zakovica za kovčeg, ali i kao ukras na pojasu. Pouzdano tumačenje njezine namjene još uvijek nije poznato (Radman-Livaja 2004: 90–91).

ZAKLJUČAK

Položaj rimskoga Sotina na dunavskome limesu i specifična povijest istraživanja koja ga prati, slično kao i Teutoburgiuma i Cucciuma, gdje su kasnija naselja podi-

gnuta na istome mjestu, utjecalo je na nalaze i prikupljene topografske podatke o vojnim utvrdama na limesu.

Uz Sotin su bile vezane obitelji s višestoljetnim kontinuitetom života te su desetljećima pri obradi zemlje skupljani različiti predmeti iz prošlosti koji su se čuvali ili se čuvaju u obiteljskim zbirkama. Iz jedne takve obitelji potječe i prof. dr. sc. Mato Ilkić, profesor na Odjelu za arheologiju Sveučilišta u Zadru, koji je i najbolji poznavatelj rimskoga *Cornacuma*, što je vidljivo iz njegovih brojnih radova (Ilkić 2003; 2005; 2007; 2008; 2009a; 2009b; 2010; 2013; Ilkić, Leleković 2011). Arheološki nalazi koji se čuvaju u Arheološkome muzeju u Zagrebu, Gradskome muzeju Vukovar, Arheološkome muzeju u Osijeku, ukazuju na intenzivnu aktivnost tijekom rimskoga razdoblja na ovome prostoru. Ubikacija pojedinih položaja napravljena je prema terenskim pregledima i položajima pojedinih slučajnih nalaza, osim zaštitnih istraživanja koja su u Sotinu provodili i provode djelatnici Gradskoga muzej Vukovar još od šezdesetih godina 20. stoljeća.

U proteklih 11 godina arheološkim istraživanjima Instituta za arheologiju locirani su istočna i jugoistočna periferija civilnoga naselja, zatim dio infrastrukture prometnice koja je povezivala *Cornacum* i *Cuccium* te istočna (16 grobova) i jugoistočna (29 grobova) nekropola. Najveće iznenađenje bilo je otkriće obrambenoga rova privremenoga vojnog logora jugoistočno od zidane vojne utvrde. Do sada istraženi grobovi, jame i kanali iz naselja, prometnica i privremeni vojni logor datirani su u razdoblje od 2. do 4. st., što pokazuje kako se civilno naselje vremenom raširilo prema jugu i istoku te kako je za očekivati najintenzivniju naseljenost na mjestu rimske vojne utvrde na mjestu današnje župne crkve te okolnome prostoru uz nju gdje je vjerojatno bilo središte civilnoga naselja.

Buduće detaljnije objave dijelova civilnoga naselja i istraženih grobova obogatit će poznavanje rimskoga *Cornacuma*. Prema topografskim podacima kojima se do sada raspolaže, ovo je jedno od najbolje istraženih nalazišta na hrvatskome dijelu limesa.

ON-LINE IZVORI/ON-LINE SOURCES

Dunavski limes u Hrvatskoj, Arheološki muzej Osijek, Osijek – <http://limescroatia.eu/sotini/>

Antički arheološki lokaliteti Republike Hrvatske, Institut za arheologiju, Zagreb – <http://baza.iarh.hr/public/locality/detail/2268>

LITERATURA/BIBLIOGRAPHY

- Bognar, A. 1994, Na vukovarskoj lesnoj zaravni, in: *Vukovar, Vjekovni hrvatski grad na Dunavu*, Karaman I. (ed.), Nakladna kuća Dr. Feletar, Koprivnica, 25–68.
- Botić, K. 2018, Neolitička nalazišta desne obale Dunava između Vukovara i Iloka. Prikaz pokretne građe prikupljene terenskim pregledima 2003., 2008. i 2009. g., in: *Arheologija na Dunavu, Znanstveni skup Vukovar 7. do 11. listopada 2013.*, Tončinić D. (ed.), Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 31, Hrvatsko arheološko društvo, Zagreb, 33–55.
- Brunšmid, J. 1901, Arheološke bilješke iz Dalmacije i Slavonije, *Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva*, n.s. Vol. V, 87–168.
- Bulat, M. 1969, Topografska istraživanja limesa u Slavoniji i Baranji, *Osječki zbornik*, Vol. XII, 39–50.
- Dizdar, M. 2010, Arheološka istraživanja u Sotinu – zadaci i ciljevi, in: *Arheološke spoznaje o Sotinu. Rezultati probnih istraživanja 2008.-2010.*, Hutinec M., Ložnjak Dizdar D. (eds.), katalog izložbe, Gradski muzej Vukovar – Institut za arheologiju, Vukovar, 15–19.
- Dorn, A. 1973, Rekognosciranje limesa na području vukovarske općine, *Glasićnik slavonkih muzeja*, Vol. 23, 22–30.
- Hoffiller, V. 1911, Oprema rimskoga vojnika u prvo doba carstva, *Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva*, n.s. Vol. XI, 145–240.
- Hutinec, M. 2010a, Povijest istraživanja, in: *Arheološke spoznaje o Sotinu. Rezultati probnih istraživanja 2008.-2010.*, Hutinec M., Ložnjak Dizdar D. (eds.), katalog izložbe, Gradski muzej Vukovar, Institut za arheologiju, Vukovar, 8–10.
- Hutinec, M. 2010b, Sotinska groblja u antici, in: *Arheološke spoznaje o Sotinu. Rezultati probnih istraživanja 2008.-2010.*, Hutinec M., Ložnjak Dizdar D. (eds.), katalog izložbe, Gradski muzej Vukovar – Institut za arheologiju, Vukovar, 8–33.
- Ilkić, M. 2003, *Sotinski prostor i njegovo mjesto u organizaciji južnog dijela provincije Panonije*, Unpublished PhD thesis, Sveučilište u Zadru, Zadar.
- Ilkić, M. 2005, Pečati na antičkim opekama i krovnim crepovima iz Sotina (*Cornacum*), *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Vol. 38, 19–54.
- Ilkić, M. 2006, Antičke plombe iz Sotina (*Cornacum*), *Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, Vol. 48, 57–80.
- Ilkić, M. 2007, Rimski *Cornacum* u svjetlu numizmatičkih nalaza, in: *Acta Numismatica. INCC 2007, Zbornik radova 5. međunarodnog numizmatičkog kongresa u Hrvatskoj, Opatija 17.–19. rujna 2007.*, Dobričić J. (ed.), Fintrade&Tours d.o.o., Rijeka, 10–11.
- Ilkić, M. 2008, Arheološki tragovi turnirskih igara rimske vojne posade u Kornakumu, *Histria Antiqua*, Vol. 16, 137–144.
- Ilkić, M. 2009a, Rimske zoomorfne fibule iz Sotina (*Cornacum*), *Histria Antiqua*, Vol. 18(1), 439–443.
- Ilkić, M. 2009b, Rimska vojna diploma iz Sotina (*Cornacum*), *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, Vol. 26, 143–164.
- Ilkić, M. 2010, Rimske vojničke diplome s prostora Republike Hrvatske, in: *Nalazi rimske vojne opreme u Hrvatskoj*, Radman-Livaja I. (ed.), katalog izložbe, Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb, 263–272.
- Ilkić, M. 2013, Noviji nalazi rimskih opeka i crijepova s prečatima iz Sotina (*Cornacum*), *Histria Antiqua*, Vol. 22, 351–361.
- Ilkić, M., Leleković, T. 2011, Distribucija tere sigilate kao prilog poznavanju rimskog lokaliteta *Cornacum*, in: *Rimske keramičarske i staklarske radionice. Proizvodnja i trgovina na jadranskom prostoru, Zbornik I. Međunarodnog arheološkog kolokvija Crikvenica, 23.-24. listopada 2008.*, Lipovac Vrkljan G., Radić Rossi I., Šiljeg B. (eds.), Institut za arheologiju, Muzej grada Crikvenice, Crikvenica–Zagreb, Crikvenica, 299–306.
- Ložnjak Dizdar, D. 2010, Rezultati probnih istraživanja i terenskih pregleda 2008.-2010., in: *Arheološke spoznaje o Sotinu. Rezultati probnih istraživanja 2008.-2010.*, Hutinec M., Ložnjak Dizdar D. (eds.), katalog izložbe, Gradski muzej Vukovar, Institut za arheologiju, Vukovar, 20–23.
- Ložnjak Dizdar, D. 2019, Status žena u podunavskim zajednicama u starijem željeznom dobu – Primjer groba 1 iz Sotina, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, Vol. 36, 85–120. <https://doi.org/10.33254/piaz.36.3>
- Ložnjak Dizdar, D., Dizdar, M., Šiljeg, B. 2004, Rezultati terenskog pregleda područja grada Iloka godine 2003., *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, Vol. XXXVI(1), 45–50.
- Ložnjak Dizdar, D., Ilkić, M., Hutinec, M. 2009a, Sotina – Srednje polje, probna arheološka istraživanja 2008. g., *Annales Instituti archaeologici*, Vol. V, 12–14.
- Ložnjak Dizdar, D., Hutinec, M., Ilkić, M. 2009b, Sotina – Srednje polje, r.br. 29, *Hrvatski arheološki godišnjak*, Vol. 5/2008, 92–94.
- Ložnjak Dizdar, D., Hutinec, M. 2010, Sotina-Jaroši, probna istraživanja 2009. godine, *Annales Instituti archaeologici*, Vol. VI, 7–10.
- Ložnjak Dizdar, D., Hutinec, M. 2011, Sotina, probna istraživanja 2010., *Annales Instituti archaeologici*, Vol. VII, 9–12.
- Ložnjak Dizdar, D., Hutinec, M. 2012, Sotina, probna istraživanja 2011. godine, *Annales Instituti archaeologici*, Vol. VIII, 9–13.
- Ložnjak Dizdar, D., Hutinec, M. 2013, Sotina – arheološka istraživanja 2012. godine, *Annales Instituti archaeologici*, Vol. IX, 8–11.
- Ložnjak Dizdar, D., Hutinec, M. 2014, Sotina – rezultati istraživanja 2013. godine, *Annales Instituti archaeologici*, Vol. X, 9–13.
- Ložnjak Dizdar, D., Dizdar, M. 2015, Sotina, arheološka istraživanja stariježeljeznodobnog groblja u Podunavlju 2014. godine, *Annales Instituti archaeologici*, Vol. XI, 14–17.
- Ložnjak Dizdar, D., Dizdar, M. 2015b, Sotina – Srednje polje – Vašarište, r.br. 28, *Hrvatski arheološki godišnjak*, Vol. 11/2014, 92–94.
- Ložnjak Dizdar, D., Dizdar, M., Kušić, G. 2016, Sotina – Srednje polje i Zmajevac, istraživanja višeslojnih nalazišta u Podunavlju 2015. godine, *Annales Instituti archaeologici*, Vol. XII, 10–13.
- Ložnjak Dizdar, D., Dizdar, M. 2017, Sotina – Srednje polje i Dunavska ulica, istraživanja višeslojnih nalazišta u Podunavlju 2016. godine, *Annales Instituti archaeologici*, Vol. XIII, 19–25.
- Ložnjak Dizdar, D., Dizdar, M., Kušić, G. 2018, Sotina – Srednje polje – Istraživanje višeslojnog nalazišta u Podunavlju 2017., *Annales Instituti archaeologici*, Vol. XIV, 28–33.
- Ložnjak Dizdar, D., Dizdar, M., Kušić, G. 2019, Sotina Srednje polje – Arheološka istraživanja višeslojnoga nalazišta u Podunavlju 2018. godine, *Annales Instituti archaeologici*, Vol. XV, 19–24.
- Pinterović, D. 1969, Problemi u istraživanju limesa na sektoru Batina Skela – Ilok, *Osječki zbornik*, Vol. XII, 53–69.
- Radman-Livaja, I. 2004, *Militaria Sisciensia. Nalazi rimske vojne opreme iz Siska u fundusu Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu I, Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb.
- Radman-Livaja, I. 2012, The Roman army, in: *The Archaeology of Roman Southern Pannonia, The state of research and selected problems in the Croatian part of the Roman province of Pannonia*, Migotti B. (ed.), British Archaeological Report International Series 2393, Archaeopress, Oxford, 159–189.
- Rendić-Miočević, A. 2009, Nadgrobna ploča Marka Aurelija Serena iz Iloka (*Cuccium*) / Gravestone of Marcus Aurelius Serenus from Ilok (*Cuccium*), *Opuscula archaeologica*, Vol. 33, 79–103.
- Roglić, J. 1975, Prirodna obilježja, in: *Istočna Hrvatska, Geografija SR Hrvatske III*, Sić M. (ed.), Školska knjiga, Zagreb, 17–45.
- Sanader, M. 2003, The ripa Pannonica in Croatia, in: *The Roman Army in Pannonia. An Archaeological Guide of the Ripa Pannonica*, Visy Z. (ed.), Teleki László Foundation, Budapest, 135–142.
- Sanader, M. 2009, Vojne građevine na dunavskom limesu, in: *Slavonija, Baranja i Srijem urela europske civilizacije*, Kusin V., Šulc B. (eds.), katalog izložbe, Ministarstvo kulture RH, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 105–107.

SUMMARY

Sotin is located 6 km east of Vukovar, on a high loess plateau that rises from the confluence of the Vuka and the Danube in Vukovar and stretches along the Danube to the east. This landscape marks the right bank of the Danube and is characterized by a high and steep bank towards the river, a gently undulating landscape intersected by steep gullies (surd-uk) in a north – south direction, and the last northern slopes of Fruška Gora in the south ending at the loess plateau (Bognar 1994: 41–42). The gullies are a natural way of communication from the high steep plateau towards the river or the streams flowing through numerous gullies into the Danube. The loess plateau is known for its very fertile black soil, and the proximity and abundance of water make this area very attractive for habitation and agriculture. The composition and height of the loess plateau resulted in this drier, naturally fertile, and ecologically favourable area being inhabited earlier and longer (Roglić 1975: 22). Traces of habitation in this area can be traced from the Neolithic (Ložnjak Dizdar et al. 2004; Botić 2018); settlements from all time periods are located on the edges of the loess plateau, very often along the gully, which was the natural and shortest way to the river.

In Roman times, Sotin was Cornacum, a military fort (castrum) on the Danube limes. It was named after the Cornacates, a community inhabiting this area in the Late Iron Age. Cornacum is marked on the Tabula Peutingeriana (VI, 2) as being 16 Roman miles (?) distant from the Teutoburgium camp in present-day Dalj and 13 Roman miles distant from the Cuccium camp in present-day Ilok. Auxiliary military units were stationed there, both infantry and cavalry: ala I civium Romanorum, cohors I Montanorum, cohors II Aurelia Dacorum miliaria equitata pia fidelis, cohors I Lusitanorum, equites Dalmatae, cuneus equitum scutariorum, and equites promoti (Sanader 2003: 141–142; 2009: 108; Radman-Livaja 2012: 176–177, Tab. 1).

The position of Roman Sotin on the Danube limes and its particular history of excavations, similar to Teutoburgium and Cuccium, where later settlements were erected on the same site, influenced the finds and collected topographic data on the military fortifications on the limes. Families lived in Sotin for centuries; the cultivation of the land revealed various objects from the past, which were collected for decades and included in family collections. The archaeological finds kept in the Archaeological Museum in Zagreb, Vukovar Municipal Museum, and the Archaeological Museum in Osijek, indicate intense activities in this area during the Roman period. The location of particular sites was established after field

surveys and the location of particular chance finds, except for the rescue excavations that have been carried out in Sotin by the staff of Vukovar Municipal Museum since the 1960s.

The findings indicate that the Roman military fort stood on Popino Brdo, at the current location of the parish church and the parsonage. The field inspections of M. Ilkić found that the early Roman Cornacum stretched from Popino Brdo to the Ilkić vineyard in Srednje Polje, which is approximately the same area as the Cornacate settlement in the Late Iron Age. The surface finds place the western border of the Roman settlement at today's Jaroši, to the west of the site (Ilkić 2010: 12, map on p. 13).

The Institute of Archaeology conducted field surveys and archaeological excavations in the area of Sotin in the period from 2008 to 2018. Targeted excavations were undertaken over several years in order to locate Bronze and Iron Age settlements and cemeteries (Ložnjak Dizdar 2010a; Ložnjak Dizdar, Rajić Šikanjić 2016a; Ložnjak Dizdar 2019a). As the area was inhabited for millennia, these long-term excavations also uncovered traces of habitation from other time periods – the Copper Age, the Roman Age, the Medieval and Modern Period – resulting in preliminary reports in the annual publications of the Godišnjak Instituta za arheologiju (Ložnjak Dizdar et al. 2009a; 2010b; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015a; 2016b; 2017; 2018; 2019b) and the Hrvatski arheološki godišnjak (Ložnjak Dizdar 2009b; Ložnjak Dizdar 2015b).

In the past 11 years, the archaeological excavations of the Institute of Archaeology have located the eastern and southwestern periphery of the civilian settlement, a part of the infrastructure of the road connecting Cornacum and Cuccium, and the eastern (16 graves) and southeastern (29 graves) cemeteries. The greatest surprise was the discovery of a defensive ditch of a temporary military camp to the southeast of the masonry fort. The excavated graves, pits, and canals from the settlement, the road, and the temporary military camp have been dated to the period from the 2nd to the 4th century, indicating that the civilian settlement expanded over time to the south and east and that the densest population is to be expected on the site of the Roman military fort (the site of the parish church today) and the surrounding area, which probably was the centre of the civilian settlement.

More detailed future publications on the parts of the civilian settlement and excavated graves will enrich the knowledge on the Roman Cornacum. According to the topographic data available so far, this is one of the best explored sites in the Croatian part of the limes.